

מעדני כתן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת נשא וחג השבועות תשפ"ב שנה שלישית גליון 141

מי שהתחיל ברכת הטוב והמטיב ואמר ברוך אתה ד' אלוקינו מלך העולם וזכר ששכח רצה

ומה שהוסיף מקדש השבת היה פטומי מילי בעלמא, ואע"פ שאין מפסיקים באמצע ברכה בלמדני חוקיך מ"מ במקום ספק יכול לעשות כן כדי שלא יכנס בספק ברכה לבטלה, ואחר כך ישמע ברכת המזון מאחר שלא בירך, וכנ"ל.

ונראה דגם יכול לגמור ברכת אשר נתן בלא חתימה כדי שלא להכנס לספק ברכה לבטלה אבל מהני כדי שלא תתבטל תחלת ברכתו משום שישית כמה ראשונים דכל ברכה ארוכה אם לא אמר החתימה יצא יד"ח והובא פלוגתתם בשו"ע סימן קפ"ז לעניין מי שבירך בריך רחמנא מלכא דעלמא מריה דהאי פיתא ולא חתם בריך רחמנא דין כולא אם יצא ברכת הזן וא"כ כיון שלדעת כמה ראשונים וכן משמעות השו"ע שייצא וא"כ הכי נמי יגמור ולא יחתום הברכה ואחר כך ישמע הברכה מאחר.

יבואר שגם אם אין לו מי שיוציאו יוכל להמשיך בברכת הטוב והמטיב מספק

והנה אם אין לו מי שיוציאו בברכת המזון לכאורה יגמור הברכה כנ"ל [או שייסיים בריך רחמנא וכו', או שיאמר למדני חוקיך מקדש השבת] ויסיים ברכת הטוב והמטיב, ואין לומר דעל הצד שלא אמר רצה הרי אסור לו להמשיך לברך ברכת המזון דהא מברך ברכת המזון בלי הזכרת רצה, דנראה דגם בלי הזכרת רצה לא הוי ברכה לבטלה כמש"כ הרשב"א בתשובה ל"ה היכא דאמר הקל הקדוש המלך הקדוש בתכ"ד שנסתפקו הגאונים אם יצא וכתב דשב ואל תעשה והיינו שגם אם הוא עומד בתוך תפלתו ימשיך תפלתו ולדבריו גם בנסתפק אם אמר המלך הקדוש יכול להמשיך בתפלתו מספק, והיינו טעמא שגם אם לא אמר המלך הקדוש אינו ברכה לבטלה.

וא"כ הכי נמי אם לא הזכיר רצה אינו ברכה לבטלה וימשיך בברכת המזון, וכן נראה דאם מברך ברכת המזון ואין לו סידור לברך מתוכו ואינו יודע לומר רצה בע"פ דיכול לברך ברכת המזון גם בלי הזכרת רצה, וצ"ע.

בעניין אשה ששכחה יעלה ויבוא בברכת המזון של יו"ט וזכרה אחר בונה ירושלים אם מברכת עם חתימה

בברכת אשר נתן שפיר יכולה להמשיך ברכת הטוב והמטיב, ולא יתכן השאלה הנ"ל באשה [אם יכולה להמשיך ברכת הטוב והמטיב מספק] אלא אם התחילה כבר הטוב והמטיב דאז אינה יכולה לברך ברכת אשר נתן לנו אך גם אינה יכולה לחזור לראש ברכת המזון מספק, וזוהי שפיר ממשכת ברכת הטוב והמטיב שהרי אינה מברכת ברכה נוספת שאינה צריכה, ופשוט.

אמנם יל"ע אם יוצאת בזה יד"ח הזכרה, דכיון שאינה חותמת בברכת אשר נתן אפשר שאינה יוצאת בזה יד"ח הזכרה, וא"כ אכתי לא יועיל לה שתוכל להמשיך בברכת המזון מספק אם לא דנימא כמשנ"ת דיכולה מספק להמשיך בברה"מ משום שגם אם לא הזכירה יעלה ויבוא אינו נחשב ברכה לבטלה ויצאה יד"ח ברכת המזון.

אכן באמת נראה דאפי' אם לא חתמה בברכת אשר נתן ולא יצאה בברכת בלא חתימה שפיר יוצאת בזה ידי חובת הזכרה, דהא מכל מקום הזכירה השבת אחר בונה ירושלים, והרי מי שאמר רצה אחר בונה ירושלים ולא אמר הברכה יעיון בביאור הלכה סימן קפ"ח ס"ו בד"ה שנתן שכתב דמהני גם בלא ברכה, ופסק שם על מש"כ הט"ז דמי שאינו יודע להזכיר חזר לראש, ומבואר דלדעת הביאור הלכה גם כשאנו חותם הברכה הרי כיון שהזכיר שבת יצא יד"ח, וא"כ שפיר יכולה להמשיך בברכת הטוב והמטיב משום שייצאה חובת הזכרה גם אם ברכתה אינה עולה לה לברכה.

דווקא ס"ל להח"א לסיים הברכה כיון שאם לא יסיים הברכה הרי יצטרך לחזור על ברכת המזון אבל בעלמא אפשר דלא אמרין לומר ברכה אחרת מספק, אמנם ממש"כ כמ"ב בהלכות ציצית סימן ח' ס"ק מ"א שאם בירך על הציצית וראה שהם פסולים או שלקחוהו ממנו שישלים ברכתו על התפילין נראה שמשלים הברכה אע"פ שלא יצא הברכה אלא מספק ולא אמרין ליה שיאמר בשמכאלו.

² ובקה"ל בברכות ס"י י"ח הביא ראיה דבשכח הזכרה אכתי חשיב ברכתו ברכת המזון שהרי אי"צ לחזור ולזמן שנית, וגם מהא דכתב השו"ע סימן קכ"ה דהיכא שהש"ץ שכן יעלה ויבוא בשחרית ונוכר אחר תפלתו אינו חוזר משום שזיכור ר"ח במוסף חזינו שתפלתו תפלה אלא שחזר לו הזכרה, ואינו נוגע לפלוגתא הראשונים במי ששכח יעלה ויבוא במנחה של ר"ח אם צריך להשלימו בערבית אע"פ שאינו ר"ח, משום דהתם חסר בתפלתו וצריך להשלים תפלתו שהיתה חסירה.

הנה מי ששכח בברכת המזון בשבת רצה או ביו"ט יעלה ויבוא וזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב ואמר ברכה בא"י אמ"ה אשר נתן שבתות למנוחה וכו' וביו"ט ואמר אשר נתן ימים טובים וכו' אבל אם התחיל ברכת הטוב והמטיב צריך לחזור לראש ברכת המזון כמ"ש בשו"ע ס"י קפ"ח סע"ו, ובמ"ב שם ס"ק כ"ג כתב בשם הח"א דרך כשאמר ברוך אתה ה' אמ"ה האל זה מקרי התחלה לברכה זו אבל אם אמר רק בא"י אמ"ה יסיים אשר נתן שבתות למנוחה וכו' ואח"כ יחזור ויאמר ברכת הטוב והמטיב, ובבה"ל שם מפסק בדבריו, ונשאר בצע"ג.

ומעתה יש להסתפק מה יעשה מי שהתחיל ברכה זו האם יסיים ברכת אשר נתן לנו או שיחזור לראש שהרי מה שיעשה יש בזה ספק ברכה לבטלה.

וידידי הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א אמר שגמור הברכה של אשר נתן מספק, אבל בסיום של הברכה במקום שייסיים ברוך אתה ד' מקדש השבת יסיים בריך רחמנא מקדש השבת, ואע"פ שברעק"א סימן כ"ה מסיק שאין לומר בריך רחמנא בספק ברכות שגם זה הוא ספק ברכה לבטלה, ולמד זה ממש"כ הרמב"ם בסוף הל' שבועות פ"ב ה"א שהנשבע לשקר גם בכינוי הרי הוא נשבע בשם וא"כ הכי נמי המברך בכינוי חשיב ברכה לבטלה, מכל מקום כיון דהמ"ב סתם כדעת החי' אדם דיכול לברך ברכת אשר נתן בזה יכול לסמוך על הדעות דבברך רחמנא לא הוי ברכה לבטלה, [והגרע"א לא איירי שם כי אם בספק בעלמא שנסתפק אם בירך איזה ברכה אם יכול לומר בריך רחמנא], ולא ימשיך אח"כ ברכת הטוב והמטיב, דהא לדעת הביאור הלכה דס"ל דזה חשיב שהתחיל כבר ברכת הטוב והמטיב ושוב אינו יוצא בברכה זו, א"כ הרי לא אמר עדיין רצה, אלא ישמע מאחר ברכת המזון עם הזכרת רצה ואח"כ יוכל להמשיך בעצמו ברכת הטוב והמטיב.

והיה אפשר לומר שייסיים ברוך אתה ד' למדני חוקיך מקדש השבת, וזוהי אינו חשוב ברכה לבטלה שעל הצד שאינו יוצא בברכה זו הרי לא אמר אלא פסוק בעלמא,

הנה יש להסתפק ספק הנ"ל גם לגבי נשים ששכחו הזכרת יעלוי ביו"ט שברעק"א כתב בתשובה א' שאינה חוזרת משום שאינה חייבת באכילת פת ביו"ט משום דהוי כמצוות עשה שהזמן גרמא שהיא פטורה, ואפי' אם היא חייבת בשמחה מכל מקום אינה חייבת משום שמחה באכילת פת, אמנם בפמ"ג סימן שכ"ה מושב"ס ס"ק י"א כתב דנשים חייבות באכילת פת ביו"ט, וכ"כ ביד אליהו סימן י"ז דנשים חייבות בקידוש יו"ט וממילא חייבות בעונג שבמקום קריאה שם תהא עונג ופליג על הרעק"א.

וכן יש להעיר ממש"כ הרא"ש בפרק כ"ד מברכין בשם רבינו יהודה דביו"ט חייב לאכול פת משום שמחה וא"כ הנשים שחייבות בשמחה חייבות לאכול פת ושפיר חוזרות כשלא הזכירו יעלה ויבוא, אכן אי אפשר לחזור ולברך כנגד מש"כ הרעק"א וממילא יכולה להמשיך בברכת המזון אפי' שזכרה קודם שהתחילה בברכת הטוב והמטיב ואינה צריכה לחזור ויכולה להמשיך בברכת המזון מספק משום שכל שאינו יכול לחזור מספק יכול להמשיך כמשנ"ת.

והנה לכא"ה גם אם אשה אינה חוזרת על הזכרת יעלה ויבוא ביו"ט אבל מ"מ כל שזכרה קודם הטוב והמטיב צריכה לומר ברכת אשר נתן, וכמו מי ששכח יעלה ויבוא ב"ח דאע"פ שאינו חוזר על זה מ"מ ואומר ברכת אשר נתן אלא שאינו חותם מקדש ישראל ור"ח, וא"כ אפשר דהכא נמי אשה ששכחה יעלה ויבוא ביו"ט תאמר ברכת אשר נתן לנו אבל לא תחתום, ומשום שכל שאינו חוזר אינו חותם, ועכ"פ כיון שמוכירה הו"ט

³ בהעמק שאלה שאלתא נ"ג אות ב' ד"ה ולכאורה כ' וז"ל והנה באמת ראיתי בספר ברכת משה מעיד על שלשה גדולי הדור ואחד המיוחד ר"מ סופר זצ"ל שעשה עובדא שנסתפק לו בברכת הלבנה ובירך בריך רחמנא מלכא דעלמא אשר במאמרו וכו' ולא כרע"א עכ"ל. ויעו"י בחי' חת"ס בנדרים דף ב' ע"א ד"ה הנה שכתב דבספק ברכה אסור לומר בריך רחמנא מרא דעלמא וכו' משום דזה נמי ברכה לבטלה וצ"ע סתירת דבריו לעובדא דעבד וצ"ע. ועיי' עוד בזה באפיקי"ם ח"ב ס' ג' ד"ה ועכ"פ.

² וידידי הגאון ר' משה מייט שליט"א אמר שמזון הגריש"א זצ"ל אמר לא לסיים בברכה אחרת משום שמכניס עצמו בספק ברכה, דהא בעי בגמ' בברכות דף י"ב פתח אדעתא דחמרא וסיים בדשיכרא אם יוצא, אכן מדברי החי' אדם נראה שמותר להכניס עצמו בספק ברכות, דהא מתחילה פתח אדעתא דברכת הטוב והמטיב ומסיים בברכת אשר נתן לנו, אמנם יש לדחות דהכא

בענין אם העושה מלאכה בשבת בדבור אם חשיב כמעשה להחייב עליו

ובמשנה ברורה שם ס"ק י"ג כתב 'עין לעיל סימן שע"ב סט"ז במ"ב ס"ק כ"א, די"א שגם בביטול בלב סגי, כתבו האחרונים דאסור למעשה ביו"ט דהוי כעין בונה וכדלעיל בסימן שג"ס י"י ועוד שמתקן הסוכה בזה ומכשירה ואסור כההיא דהדס בסימן תרמ"ז ע"ש.

ובשער הציון שם ס"ק ט"ו כתב וז"ל בחדושי ר' עקיבא איגר מסתפק במעשה בערב יום טוב רק לא בטלה, אם רשאי לבטל ביום טוב, וטעמו, דאף על גב דביטול ביום טוב שרי וכמבואר לעיל בסימן תמ"ד, הכא גריעא שהרי מתקן הסוכה ומכשירה על ידי בטול, וכמו לענין להתרים תרומה בשבת דאסור אפילו בקריאת שם בלבד (עין דמאי פרק 2 ובמפרשים), כמו כן הכא, ומכל מקום אפשר דיש להקל מאחר דלכמה פוסקים בהסכמה בלב בלבד גם כן סגי, וכן כתב רבנו מנוח בהלכות סוכה כמו שכתבנו, ועין בנשמות אדם בכלל קמ"ו, עכ"ל.

ומבואר מדבריו שחילק בין ביטול בפה לביטול בלב דביטול בלב שרי בשבת אף שנעשה בניין בזה ורק ביטול בפה אסור, וא"כ לפ"ז אם יתן עינו באדם שאין איסור בהריגתו ויעשה גל של עצמות במחשבה יהי מותר בשבת.

יבואר דאכתי יל"ע אי אסור מה"ת או מדרבנן

אלא דיש לדון בגדר האיסור אי הוי איסור דא' או איסור דרבנן, ובפשוטו מדברי המושב זקנים הנ"ל שביאר לקרא דאשר תאפו נראה דהוי איסור דא' דלכך לא היו יכולים לאפות בשבת, אכן מהר"א מדברי רע"א דס"ל דאסור לבטל בפה ביו"ט את העפר דהוי ככונה אינו ראייה גמורה דאפשר דאינו אלא איסור דרבנן.

ומ"מ בנידו"ד אפשר דהוי איסור דא' דבשלמא בביטול העפר הוי איסור דרבנן כיון שאינו עושה עשייה בעצם אלא שמשנה את מטרת העפר העומד וע"כ חשיב ככונה וזה אפשר שאינו אסור אלא מדרבנן, משא"כ בנידו"ד דאפשר דחמיר טפי שהרי ע"י דיבורו נעשה מעשה חדש כעת ולא ששינה את ייעוד ומטרת הדבר העומד.

יבואר דתליא בפלוגתת הראשונים בביאור הטעם דמפגל קדשים ל"ח כגרמי

ולכאורה היה מקום לומר דנידון זה תלוי במחלוקת התוס' והרמב"ן, דהנה כבר הזכרנו שהתוס' בב"ק דף ק' כתבו בהא דהכהנים שפיגלו במקדש מזידין חייבים ולא פטרו אותם מדינת דגרמי והוא משום דאינו חשיב גרמי כיון דאין פיגול אלא בדיבור ודיבור חשיב מעשה, אלא שהוא היקף שאינו ניכר ולכך תלי בפלוגתא דהזק שאינו ניכר כמבואר בגיטין דף נ"ג.

אכן ברמב"ן שם תירץ דמפגל חשיב מעשה כיון דהפיגול הוא כשחשב מחשבת פסול בשעה שעבד עבודה וא"כ העבודה שעבד היא הפוסלת את הקרבן דמעשה המזיק הוא השחיטה במחשבת פיגול, ויעוין בש"ד סימן כ"ה ס"ק ו' אות ו' שכתב בפשיטות כן שהמזיק היא העבודה במחשבת פיגול ע"ש. וא"כ לפ"ז אין ראייה מד' הגמ' דמזיק ע"י דיבור חשיב כמעשה.

וא"כ נמצא לכא' דהנידון אי דיבור חשיב כמעשה תלוי במחלוקת הרמב"ן והתוס', דלהרמב"ן ליכא ראייה דחשיב כמעשה ולהתוס' הוי מעשה, ולכאורה הוא הדין לענין שבת יש לומר דתליא בפלוגתא הנ"ל.

וא"כ נראה דלהפעיל מוכנה ע"י דיבור הוי מלאכה דא' להתוס' כמש"כ לענין מזיק, ולהרמב"ן הוי דרבנן, והוי ספק דא' ואי אפשר להתירו מפני כבוד הבריות.

יב' דמעשה הנפעל על ידי דבור הוא מעשה גמור כמו מעשה על ידי הרוח של אדם

אכן יש לומר דאפשר דכל הנעשה על ידי דבורו כמו שמפעיל המכשירים על ידי הדבור חשיב מעשה גמור כמו מי שנופה בפיו ומעביר מרה"ל לרה"ל דחשיב מעשה גמור וכמו דבניקין חשיב מעשה התוקע באזנו של חברו או תרגול שתקע באזניו כלי זכוכית דחשיב מעשה גמור או כוחו דכוחו כגופו דמי, וא"כ גם בשבת חשיב מעשה גמור אלא דבמפגל שאינו מפעיל בדבורו אלא נעשה פסול בדבורו בזה אפשר דלא מחשיב ליה כמעשה, או היכי דהדיין פוסק דין וקם דינא ואי אפשר להחזירו שלא עשה מעשה אלא חל דין מחמת דבורו לא חשיב דבורו כמעשה או ביטול העפר לקרקע בדבורו אפשר דלא חשיב מעשה גמור שלא נפעל דבר בדבורו אלא שדינו של העפר נהיה כחלק מן הקרקע בזה יש לדון אם הוי כמעשה, אבל בפעולה גמורה שנעשית בפיו אפשר דחשיב כמעשה, וזה נראה ברור. והעירוני לזה ידידי הבה"ח אהרן דה האם נ"י והבה"ח מרדכי גולדשטיין נ"י.

והנה ברש"י בשבת בריש מי שהחשיך כתב בהא דאמרו שם שהמחמר אחר בהמתו בשבת אינו חייב מיתה משום דהוקשה כל התורה לע"ז מה ע"ז עד דעביד מעשה בגופיה הכי נמי עד דעביד מעשה בגופיה וכתב רש"י שם וז"ל עד דעביד מעשה בגופיה כדכתיב לעושה בשגגה, והכא לא קא עביד מלאכה אלא דבור בעלמא, שמנהיג בקול עכ"ל, ומבואר דמנהיג בקול לא חשיב עביד מעשה בגופיה ואינו מעשה, אמנם אפשר דלהנהיג בהמה בקול חשיב שמנהיג בהמה אבל פעולת הבהמה אינו כמעשה ידיה וכוונת רש"י דכיון דאין מעשה ידיה אלא בהנהגת הבהמה בזה לא חשיב מעשה אבל המפעיל בדבורו חשיב מעשה גמור.

נשאלתי בענין אדם השומע ע"י מכשירי שמיעה ומשתמש בהם גם בשבת מחמת שהוא סבור שמוותר להשתמש בהם בשבת, האם אפשר להתיר לומר לו באופן שישמע בודאי ע"י המכשיר אמירת 'גוט שבאס' כיון שהוא משתוקק הרבה לאמירה זו ומבקש זאת ואם לא נאמר לו יש בזה גנאי וכבוד הבריות, ויל"ד בגדר האיסור בזה האם הוי מלאכה דא' או דרבנן.

והנה כבר נסתפקו הפוסקים לענין בעל קורא שהלה שומע את קריאתו האם יכול לקרוא להוציא להציבור שהרי ע"י דיבורו מניע למכשיר החשמלי של אותו האדם, אכן לענין בעל קורא יש מקום להקל במקום כבוד הבריות כיון דאינו מתכוון אליו ורוצה להוציא לשאר השומעים והוי פסיק רישא דלא ניה"ל.

יבואר דאסור להשתמש במכשירי שמיעה בשבת

והנה בגוף השאלה האם מותר לשמוע ע"י מכשירי שמיעה בשבת הוא שאלה גדולה באיסור דאורייתא, וכבר נודע מש"כ מרן החו"א זצ"ל למרן הגרש"ז זצ"ל והודפס במעדני ארץ תנינא סימן כ"ה שלהשתמש במכשירי שמיעה הוא בונה דאורייתא וכל יצירת מעגל חשמלי חשיב מלאכה בונה א"כ כל הגברה ושינוי בורם החשמלי הוי חשיב דא' ואסור, וכן ידוע דנקטו מרן בעל הקה"י ומרן הגריש"א זצ"ל, ואף שיש שסברו דאינו אלא איסור דרבנן מ"מ קי"ל דבנידון בשאלה של דא' הלך אחר המחמיר וא"כ מכשיר זה בפשוטו אסור לשימוש בשבת, ואין אנו נכנסים לדון באיסור זה כלל.

אלא דיש מקום לדון האם היכא שאינו עושה מעשה בידים של מלאכה בונה אלא על ידי דיבורו נעשה המעשה האם לענין מלאכות שבת חשיב כמעשה ידיה, או דילמא אינו אלא גרמא ושרי מודא' כמבואר בגמ' בשבת דף ק' ע"ב 'לא תעשה כל מלאכה עשייה הוי דאסור גרמא שרי'.

יבואר דלא דמי לזורה ורוח מסייעתו דלא עביד הכא מידי

והכ"א אמר דמי לזורה ורוח מסייעתו דהוי איסור גמור אע"פ שהרוח עושה למעשה הזרייה ולא האדם, וא"כ הכ"נ נימא היכא דבדיבורו איתעביד מעשה דחשיב מלאכה. **אכן** יש לדחות דלא דמי דהתם האדם עשה מעשה שהרי זרה לרוח אלא דאת פעולת הזרייה פעלה הרוח ומשום הכי חשיב שפיר למלאכה אע"פ דהוא לא פיזר דהא ס"ס עשה פעולה שתסייעו הרוח לזרות, משא"כ הכא דהאדם לא עשה כלל מעשה מלבד הדיבור וזוהי אכתי יש לדון אי חשיב מלאכה לענין שבת או לא.

יבואר דאינו דומה לאיסור מחמר בשבת דאסור גם במנהיג בדיבור

עוד היה מקום להוכיח מאיסור מחמר בשבת שהמנהיג את הבהמה בקול ע"י גערה אסור בשבת, וא"כ מוכח דגם בדיבור חשיב עשייה לגבי הלכות שבת, אכן גם הכא יש לדחות דבמחמר עיקר האיסור הוא מה שהבהמה עושה למלאכה בשבת אלא שאינו אסור היכא דהוא לא שייך לעשייתה וכדכתיב כל מעשה כל מלאכה אתה וגו' ובהמות, ולכך סגי גם בדיבור כדי להחשב כגורם לעשייתה דמהות האיסור הוא מלאכת הבהמה והיא עשתה מלאכה גמורה ע"י דיבורו, משא"כ הכא דהאיסור הוא עשיית האדם והוא לא עשה מעשה מלבד הדיבור.

ובאמת דמצונו בגמ' בכמה דוכתי דדנו אי עקימת שפתיו הוי כמעשה לענין כמה דינים, כמבואר בב"א מציעא דף צ' אף יל"ד לענין מלאכות שבת בגדר האיסור.

יבואר דמוכח מדברי הדעת זקנים דאסור לעשות מלאכה ע"י דיבור

והנה בספר מושב זקנים על התורה פרשת בהעלותך (והביאו בדרך אמונה פ"א משביעית) הקשה בהא דאמרה תורה את אשר תאפו אפו דמשמע שהיו צריכים להכין מאכליהם קודם השבת והרי כל הטעמים טעמו במן והיה משתנה טעמו לכל דבר ולמה היו צריכים להכין מאכלם מבע"י, ותירץ דהיה צריך דיבור כדי להפוך לאפיו ולמבושל וחשיב מלאכה, ולמ"ד ביומא דף ע"ה טעמו ולא ממשו לכאורה אינו חשוב מלאכה, אבל למ"ד טעמו וממשו חשיב שפיר מלאכה.

ומבואר מדבריהם דע"י מחשבה לחוד לא הוי כמלאכה, ולא חשיב מלאכה אלא אם נעשה בדבור, אבל בדבור חשיב שפיר מלאכה, ולכאורה דמי למש"כ התוס' ב"ק דף ק' דהמזיק בדבור חשיב מזיק בידים אבל המזיק במחשבה חשיב גרמא, ולהכי הכהנים שפגלו במקדש מזידין חייבים ואינו גרמי משום שמפגל אינו אלא בדבור ולהכי חשיב מזיק כמעשה, ועי' עוד לקמן משנ"ל בזה ביתר אריכות.

וא"כ לכא' ה"ה דיהי' אסור לעשות מלאכה ע"י דיבור באופן הנ"ל במכשיר השומיעה דחשיב מלאכה וכמו שחשיב מזיק בדבור.

יבואר דיש להוכיח מדברי רע"א לענין ביטול עפר ביו"ט ע"י דיבור דהוי ככונה

וכה"ג איתא בשולחן ערוך הלכות סוכה סימן תרל"ג סעיף ד' לענין סוכה הגבוהה כ' אמה ובא למעשה ע"י הגבהת הקרקע שמניח שם עפר ומבטלו וכתב שם וז"ל 'מיעטה בתבן וביטלו, וזה הוי מיעוט ואין צריך לומר עפר וביטלו אבל סתם אינו מיעוט אפי' בעפר עד שיבטלו בפה'.

עוד שהמחמר ומרעיש בקולו אינו מפעיל הבהמה בפיו אלא שהבהמה פוחדת מקולו והולכת וזה אינו נחשב כמפעיל בכוחו וברוח פיו אבל המפעיל בדבורו וברוח פיו אפשר דחשיב מעשה גמור.

סוף דבר אין להחיד דבור בעשיית מלאכה גם במקום כבוד הבריות משום דחשיב מעשה גמור למלאכת שבת, וזהו שכתבנו בהרבה מכתשים אפשר להפעיל על ידי דבור בוודאי אין לעורר ולפקפק בזה וחשיב מעשה גמור להתחייב עליו סקילה.

בעניין מה שאמרו לוחשין על הנחשים בשבת דהיינו שצדין אותן על ידי לחש

דאסור להעמיד עלוקה בשבת, דהא בחושן משפט סימן שצ"ד סעיף ג' כ' העמיד בהמת חבירו על גבי קמת חבירו אפילו ברשות הרבים חייב נזק שלם דהוי מזיק בידים, וכיון דלענין הויזק מקרי מזיק בידים ולא גרמא, א"כ אמאי שרי להעמיד בהמתו ע"ג עשבים בשבת. וכ' דע"כ דאינו חושב קוצר אלא במחשב לקצירה אבל כיון דאינו חושב אלא שהבהמה תאכל העשבים אבל לא על הקצירה לא חושב מלאכה, משא"כ בעלוקה שמחשב שתוציא דם במציצתה להכי חושב כמעשה ידיה, וכמו שאמרו ז"ה ורור מסייעתו הוי מלאכה משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה, וכיון שחשבה למלאכה הוי מלאכה עכ"ל.

ואף לסברא ידידה הכי נמי בלחש על הנחשים בשבת אפי' אי נימא דהוי כקורא לשד ללכוד הנחשים הוי כמעמיד עלוקה שמחשב שתעשה המלאכה וחשיב מעשה ידיה ואסור.

יבואר אם צידה שאינה טבעית אינה חשובה צידה

והא דבאמת לא חשיב צידה כתב במ"ב סימן שכ"ח ס"ק קמ"ג משום שאינה צידה טבעית, ובקהלות יעקב ב"ק סימן מ"ה כתב דהוי כצידה כלאחר יד, ויעו"י עוד בדרך אמונה פ"א משמטה ויובל ה"ז בביאור ההלכה שהאר"ך בזה, והוכיח דלענין שביעית אסור גם ע"י דבר שאינו טבעי, עיי"ש.

ולכא'ו היה מקום לומר עוד עפ"מ"כ האחרונים לישב הא דלא אסור אמירה לעכו"ם מדאורייתא לשיטות הראשונים בב"מ דף ע"א ב' דיש שליחות לעכו"ם לחומרא וא"כ כל אמירה לעכו"ם יאסר מדין שליחות, ובבית מאיר סי' ה' בד"ה ס"ד מבאר דבאסור שבת לא שייך כלל לחייב את הישראל מצד זה שהנכרי שלוחו והוא כמותו, דקרא בעבירה שהמעשה עצמה מתועב למקום ב"ה דומיא דסורוס או חסימה וכו' שייך דינא לשליח לדב"ע דהעבירה מ"מ נעשית, אבל שבת דאסור מלאכה אך למען ינוח ישראל וכל אשר לו, וראי' דמה"ת מותר להעמיד קדירה אצל האש קודם שבת ויחבשל בשבת וכו', לא שייך כלל שלד"ע, דהא העבירה לא נעשתה דהא הישראל נח עכ"ל, וכ' בשו"ת חת"ס או"ח סי' פ"ד וחו"ס סי' כ"ד עיי"ש. וא"כ לפ"י ש' לומר דה"ג באסור שבת לא שייך לאסור מלאכה הנעשית ע"י דיבור בעלמא דהא מ"מ הוא נח ממלאכה. ועיי' עוד בקה"ב בשבת סי' נ"ה שהאר"ך בזה.

אולם לא יתכן לומר כן, דלפ"י כל מה שעושה בדבור אפי' אם מפעיל מכשיר בדבור הרי אינו חסר במנוחתו, והאם נימא דלא נאסר מלאכה בדבור בשבת, וע"כ צ"ל שכל שהדבור מפעיל ועושה על ידי גלי הקול הרי זה כמו שמפעיל דבר בנפיתחו שבוודאי חשיב מעשה גמור, וכיון שנעשה בדבור גם זה חסר במנוחתו, והרי כל בריאת העולם היה בדבור שנאמר בדבר ד' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם, ואעפ"כ חשיב שפיר מלאכה כדכתיב וינח אלוקים ביום השביעי מכל מלאכתו, ועכ"ל כמ"ש המ"ב הנ"ל שמלאכה שנעשה באופן לא טבעי לא חשיב מלאכה, או כמ"ש הקה"י דהוי מלאכה כלאחר יד.

יבואר שיטת הרמב"ם בלוחשין על הנחשים בשבת

והנה הרמב"ם פ"א מהלכות עבודה זרה הלכה יא כתב וז"ל מי שנשכו עקרב או נחש מותר ללחוש על מקום הנשיכה ואפילו בשבת כדי ליישב דעתו ולחזק לבו, אף על פי שאין הדבר מועיל כלום הואיל ומסוכן הוא התירו לו כדי שלא יטרוף דעתו עליו. עכ"ל, וכ' בשו"ע (סי' קע"ט סעי' ו') והגר"א שם (סי' ק"י) כתב זהו שיטת הרמב"ם וכ"כ בפ"י המשוניות לפ"ד דע"ז אבל כל הבאים אחריו חלקו עליו שהרי הרבה לחשים נאמרו בגמ' ע"כ יעו"ש.

ולשיטת הרמב"ם שכתב שאין מועיל כלום יקשה מאי קמ"ל פשיטא שמוותר ללחוש בשבת שהרי לא עביד צידה כלל, ובכ"מ שם כתב דס"ד דאסור ללחוש משום שאסור להרבות בשיחה בשבת, ולדבריו לא יקשה מסוגיא זו דחזין דמותר לעשות מלאכה בדבורו שהרי באמת לא עביד מלאכה כלל ופשוט.

בעניין ספק בספר ספירה שלא בכוונת ספירת אותו יום

ונמצא שספר בבין השמשות את היום הבא בלא ברכה ולא יוכל לספור עוד היום בברכה, ונסתפקו הלומדים שמה כיון שנתכוון לספור את יום האתמול ולא נתכוון לספור את היום הבא לא יצא ידי ספירה של היום הבא ואכתי יוכל לספור היום הבא בברכה או דכיון דסוף סוף ספר היום תשעה ימים כבר יצא ידי"ח אע"פ שנתכוון ליום אתמול שהרי חיישינן למאן דס"ל מצוות אין צריכות כוונה וצ"ע.

באור שכתב דהוי כמשקל הבא לאוכל שאינו אסור משום דש והביא ראיה דהתניק חשיב אוכל וצ"ע יעו"ש שהאר"ך הרבה בזה.

י' וחתני יקירי הרב הגאון ר' יהושע דב אדלשטיין שליט"א הראני דבר נפלא במלא הרועים בשבת דף ק"ט ע"ב על הא דאמרו שם מונין שהדבור כמעשה שנאמר וכו' וז"ל ר"ל שאסור בשבת אפילו דיבור כמו מעשה מלאכה כיון שאסור מלאכה בשביל שבו שבת הבורא ית"ש, והוא שבת מדיבור כי בדבר ה' שמים נעשו, וכ"כ בשל"ה מס' שבת עכ"ל.

הנה בסנהדרין דף ק"א ע"א אמרו לוחשין על הנחשים בשבת וברש"י שם כתב ואין בזה משום צידה, ויש לעיין אמאי אינו אסור משום צידה ואע"פ שאינו עושה אלא בדבור מכל מקום אף מלאכה הנעשית ע"י דיבור חשוב כמעשה, שהרי נתבאר בתוס' ב"ק דף ק' שהדבור חשיב כמעשה לעניין מזיק, וא"כ ה"ג לענין מלאכה בשבת הנעשית ע"י דיבור חשיב כמעשה, ואיך התירו ללחוש על הנחשים בשבת.

ושמעי' מידידי הגאון ר' מנדל לובין שליט"א לבאר דלוחשין על הנחשים הוי באמירה לעכו"ם, שהרי הא דמועיל הלחש שלא יזיקוהו הנחשים, הוא דע"י הלחש המזיקים או השדים עוצרים את הנחשים שלא יזונו ממקומן, והוא איסורא דחבור חבר שלוכד הנחשים בפיו, דהיינו שכוחות הטומאה לוכדין הנחש תחתיהן, וא"כ נמצא דהצידה לא הוי מעשה ידיה אלא שאומר לאותם כוחות הטומאה שיעצרו את הנחש, והרי זה ממש כמו אמירה לעכו"ם שאומר לעכו"ם לעשות עבורו את המלאכה וה"ג אומר לכוחות הטומאה שיעצרו את הנחש, דמ"ש אם אומר לעכו"ם או שאומר לכוחות הטומאה לעשות את המלאכה, ולכן אינו אסור אלא מדרבנן כמו אמירה לעכו"ם, והתירוהו במקום צערא.

יבואר דהמעמיד עלוקה בשבת למצוץ דם חייב וא"כ כל מי שמעמיד כוח טומאה ללכוד נחשים חייב

אמנם יש לפקפק בזה, דהנה במגן אברהם בסימן שכ"ח ס"ק נ"ג דן אם מותר בשבת להעמיד עלוקה על גופו כדי שתמצוץ ממנו דם, ודן שם האם זה נחשב מעשה ידיה, ומצדד שם דזה חשיב כמעשה בידים, והביא ראיה לזה מהא דבסנהדרין דף ע"ח נחלקו תנאי אם השיך את הנחש בחבירו, דהיינו שאחז את הנחש בידו והוליכו והגיע שיני הנחש בידו של חבירו, ונשכו הנחש והרגו, האם חשיב רוצח, דרבי יהודה סובר דהוי רוצח וחייב, וחכמים פוטרין, ומפרש בגמ' פלוגתיהו דר"י סובר ארס נחש בין שיניו הוא עומד והרי הוא כתוקע סכין בבטנו דלאו גרמא הוא שהרי כלי משחיתו בידו, וחכמים סוברים דארס נחש מעצמו הוא מקיא ולהכי לא חשיב מעשה ידיה אלא גרמא בעלמא, אבל מבואר דאי לאו דארס נחש מעצמו הוא מקיא הרי זה חשיב כמעשה בידים וא"כ לגבי עלוקה לכו"ע הוי כמו שעושה בידים, עכ"ל המ"א. ומבואר דס"ל דהמעמיד עלוקה למצוץ הדם בשבת חייב דהוי מעשה ידיה, ואע"פ שהוא אינו מוצץ את הדם בידיו, מ"מ הרי זה דומה לזורה ורור מסייעתו דחייב, והיינו דכל שעושה מעשה בצירוף הכוחות הטבעיים של העולם הרי זה חשוב כמעשה ידיה, וה"ג כשמעמיד עלוקה על גופו בדרך טבעי העלוקה תמצוץ את הדם, ולהכי חשיב כמעשה ידיה.

והנה לכא'ו היה מקום לדון דהמניח עלוקה על גופו הרי זה דומה לאמירה לעכו"ם, דבהנחת העלוקה על גופו הרי הוא כמי שאומר לה למצוץ את דמו, אולם נראה פשוט דזה אינו דומה לאמירה לעכו"ם, ומשום דהא דאמירה לעכו"ם לא חשיב מעשה ידיה הוא מפני שהמעשה תלוי ברצונו של העכו"ם, ואין זה מוכרח שהעכו"ם יעשה את המעשה, ולהכי אין המעשה מתייחס אלא לעכו"ם בלבד, אבל המעמיד עלוקה הרי בודאי העלוקה תמצוץ הדם שאין לעלוקה בחירה שלא למצוץ דם שזהו טבעה ואינה יכולה להלך נגד טבעה ולהכי כשמעמידה על גופו הרי הוא כעושה מעשה עם העלוקה וחשיב מעשה ידיה.

ולפ"י הכי נמי בלחש על הנחשים אי אפשר לדון משום אמירה לעכו"ם, דכל לוחש על הנחשים הרי הוא מפעיל את כוחות הטומאה שילכדו את הנחשים ואינם יכולים להתנגד לוה, שכך הוא דרכו של עולם שבלחש זה הם נלכדים על ידי כוחות הטומאה, ולהכי חשיב מעשה ידיה, ולא דמי לאמירה לעכו"ם שאינו אסור אלא מדרבנן.

יבואר שיטת האבן העזר דס"ל דכל שכונותו למלאכה גם הנעשה על ידי בהמה חשיב מעשה ידיה

והנה באבן העזר בסימן שכ"ח תמה על המ"א דס"ל דהמעמיד עלוקה חייב מהא דקיימא לן בסימן שכ"ד [סעיף יג] מעמיד אדם בהמתו על גבי עשבים מחוברים בשבת ובהמתו תולשת מהקרקע ואפילו הכי מותר ולא אמרי' דהרי הוא קקוצר בשבת. ומבואר דלא חשיב מלאכה ידיה ומותר לעשות כן בשבת, אך כ' דמטעם אחר נראה

שמעתי להסתפק באחד שבא לבית המדרש באחד מימי הספירה בבין השמשות וראה בלוח הספירה שהיום שספר אתמול היה בטעות כגון שספר היום שמונה ימים וראה בלוח שהוא תשעה ימים ומיד ספר היום תשעה ימים שעדיין ספק יום הוא ואפשר שיצא בזה מצוות ספירה, וגם יוכל לספור מכאן ואילך בברכה כמבואר בשערי תשובה סימן תפ"ט, ואחר כך נתברר שכבר החליפו את היום שבלוח ליום הבא

¹ והא דאינו אסור משום מחמר שהרי עושה מלאכה עם השד נראה פשוט דלא נאסר מחמר אלא במאי דילפינן מוכל בהמתך דחיה ועוף בכלל כדאיתא סוף פרק הפרה, והתוס' כתבו בסוף הפרה בד"ה "המנהיג" שגם דגים בכלל אבל שדים אינם בכלל וכל בהמתך ולהכי ליכא איסורא דמחמר. ² יעו"י בספר שביתת השבת מלאכה דש אות פ' בבאר רחובות נתקשה אמאי מותר להניק תינוק בשבת לא חשיב כמעמיד עלוקה וכתב דלדבריו האבן העזר נוחא שאינו מתכוון אלא לאכילה ולא לרישה, ובאמת סברתו קשה למה לא נחשב שמחשבתו לדישה, אבל להמ"א קשה ויעיין

בעניין אם מותר לעשות מלאכת אוכל נפש בפחות מכזית

והא דאמרו במשנה דלא ישחוט בהמה מסוכנת א"כ יש שהות ביום לאכול ממנה כזית, ביאור האחרונים שהשוחט בהמה מסוכנת שכבר אכל היום אלא ששוחטו כדי שלא להפסיד ממונו בזה הצריכו לאכול ממנה דוקא כזית כדי להתיר לשחטה אבל בעלמא אי"צ כזית, ולכל צורך הותר מלאכת אוכל נפש שהרי הותר מלאכה לכל צורך משום מתוך.

יבואר אם יש מקום לומר שלא לבשל קפה ותבלין שאינו כזית ומועיל לכזית

והעירוי דלדעת האחרונים דס"ל דאין לבשל ביו"ט אלא אם צריך לכזית א"כ יהא אסור לבשל קפה ביו"ט שהרי הקפה שמבשל הוא פחות מכזית, וכל כוס קפה שעושים מוקפה שמינו מבושל יהא אסור לבשל, והוא פלא. **אולם** נראה דאפילו לדבריהם יהיה מותר לבשל קפה ביו"ט אע"פ שאין בו כזית, דכל שהוא מבשל לצורך אכילה של כזית גם אם מבשל פחות מכזית מכל מקום הרי הוא לצורך אכילת כזית בוודאי שרי, שהרי הוא לצורך אוכל נפש וכל שהוא לצורך אוכל נפש שרי לעשות מלאכה אפי' פחות מכזית, והגע עצמך הרי מותר להניח תבלין בתוך הקדירה ביו"ט וכמו שאמרו כל הקדירות צריכות תבלין ולכן ראוי לדון בעבר יו"ט אם אינו מפגין טעם, ומותר לתת תבלין בקדירה מבשלת אע"פ שאינו מבשל ממנה אלא משוהו וע"כ הוא משום דכיון שהוא לצורך אכילה כל הקדירה חשיב כבישול לצורך אכילה, וא"כ מהאי טעמא נמי מותר לבשל את הקפה ביו"ט כיון שהוא לצורך שתיית כל הכוס שבו יש שיעור רביעיית.

ונראה עוד שאם יש לו חצי זית בשר מותר לבשל עוד חצי זית כדי שיהא לו כזית שלם לאכול ביו"ט והוא לצורך אוכל נפש שהרי הוא לצורך שיהא לו אכילה של כזית ביו"ט ופשוט דשרי.

ומ"מ בעיקר הדבר סתימת הפוסקים שלא העירו בזה נראה שמותר לבשל גם פחות מכזית משום מתוך, ויעו' בס' שלמי תודה יו"ט סי' כ"ו אות ב' שהאריך בעיקר דין זה אם עושין מלאכה ביו"ט לפחות מכזית, ומסיק כמש"כ המאיר לעולם שלא אשתמיט אחד מן הפוסקים שהעיר בזה ועמא דבר לבשל ולעשות מלאכה גם בפחות מכזית.

בעניין אם אמר ותתן לנו ד' אלוקינו באהבה את יום חג השבועות הזה ונזכר שלא אמר ותודיענו

וצ"ע דגם אם אמר השם ותתן לנו ד' אלוקינו למה לא יחזור ויאמר ותודיענו, שהרי מבואר בטור ושי"ס ס' תרפ"ב ס"א שאם שכח ולא אמר על הנסים בחנוכה אין מחזירין אותו, ומיהא גם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם חוזר, ומסתמית דברי השו"ע משמע דחוזר לומר על הנסים במקומו ושוב יתחיל ועל כולם וכ"כ בביתור הלכה בס' קיי"ד ס' ה' ד"ה במקום, ואע"פ שכבר אמר הקל ישועתנו מ"מ חוזר, וא"כ הכי נראה דגם אם אמר ותתן לנו ד' אלוקינו חוזר לומר ותודיענו וצ"ע.

וכן יש לעיין למה לא יאמר ותודיענו אחר אמירת ותתן לנו, וכי הוא מעבד לומר ותודיענו רק קודם ותתן לנו, ולמה יחסר חיוב הבדלה שצריך להבדיל בתפלה בשביל שאמר ותתן לנו וצ"ע.

בענין שהכוחות הניתנים מן השמים אם לא יצלם בראוי ניטלו וינתנו לאחרים

אדני כאשר דבר"ת במדבר יד' יו' בגימ' רות"ה הוא כח אדני"י היינו המילוי שאותן האותיות הם בכח באותיות העיקרים כזה ל"ף ל"ת רץ ו"ד הכל בגימ' דבר"ת רות"ה והנה רות כשלוקחה מספר ס"ה אדני"י מן ערפ"ה כנ"ל נשלם שם אדני"י במילואו וטובו תרע"א דמלאך ונשלם בה מלכות אדני"י דינ"א דמלכות מלכות פה ותורה שבעל פה קרינו לה תקי"ן י"ז על כן רות"ה דבר"ת הדבור בפה דבר מלך שלטון קהלת ח וזהו שאומרים מגלת רות בשבועות לחבר תורה שבכתב עם תורה שבעל פה.

ומבואר שהאדם שיש בו כוחות עליונים כוחות הקדושה ואינו מנצל אותם לעבוד בהם את ד' יתברך הכוחות ההם נלקחים ממנו וניתנים לישמעאל ביותר והוא מתחזק ביותר שאת יד ע"י הכוחות שניתנו לו, ואפשר שיהיה חשי"ס חגיגה דף ט"ז צדיק נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן דהיינו מה שניתן לחבירו ולא השתמש בו לצורך עבודת ד' נלקח ממי שאינו עובד וניתן להעבד ומתאמץ ביותר.

וחיזין בני תורה שהיו להם כשרונות אגילים והתמידו בתורה וזכו להיות מרביצי תורה מופלגים עם כוחות מופלאים שאי אפשר לבן תמותה בדרך טבעי להשיג.

וידוע שיש בספרי הקבלה עיבור נשמה שמתעבר נשמה של אדם גדול מדור קודם והוא שהאדם ראוי לכך, וזה בדומה לכוחות מופלאים שהיו למי שהיה לו ולא עשה עם כוחות אלו מה שהיה צריך לעשות וניטל ממנו וניתן לחבירו, ויכול האדם לזכות בכוחות עצומים שאינם שלו והוא משום שהתאמץ הרבה ניתן לו כוחות שאינם שלו כדי שיוכל להשיג ולתקן הרבה מעבר לכוחותיו.

יש מן האחרונים שהביאו ראיה ממתני' דביצה דף כ"ה ע"א דאין לעשות מלאכת אוכל נפש פחות מכזית, דתנן התם בהמה מסוכנת לא ישחוט א"כ יש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי ר"ע אומר אפי' כזית חי' כו' ומשמע דדוקא בשיש שהות כדי לאכול כזית אבל בפחות מכזית לא, ובהנהגות חשק שלמה שם פירש בזה דהיינו טעמא דבעי כזית, משום דבכל התורה אכילה מיתקריא בכזית, ובמלאכת או"צ בעינן שיעור אכילה כדכתיב אך אשר יאכל לכל נפש, ובפחות מכזית לא מקרי אכילה ואינו בכלל אשר יאכל, וא"כ יהא אסור לבשל ביו"ט חצי כזית, ולפ"ז לכאורה ה"ל במשקה בעינן רביעיית דוקא, וגם במבשל כזית אוכל מ"מ אם מבשל לאוכלו יותר מכא"פ שלא מיקרי אכילה לדבריו יאסר, וכן במשקה רביעיית כדי לשתותו יותר משיעור שתיית רביעיית נמי יאסר, וכ"ז הוא חידוש רב, ואולי היכא דהמאכל מצד עצמו ראוי לאכילה וראוי לאוכלו כזית בכא"פ או במשקה בכדי שתיית רביעיית אין נ"מ בכנותו ודעתו שלא לאוכלו ולשתותו כך והוי בכלל אשר יאכל לכל נפש.

וכ"כ בספר המאיר לעולם ח"א ס' כ"א בשם הגדול ממינסק וצ"ל הביאו בהגה' חשק שלמה שם דבעינן דוקא שיהא שהות מבוע"י לאכול כזית, אבל אם אין שהות לאכול רק פחות מכזית לא ישחוט, וכן נקט בפשיטות בתשו' אבני נור או"ח סימן תי"ג דהתיירא דמלאכת או"צ הוא בכזית דדוקא.

יבואר הדטורי אכן כתב להתייר מלאכת אוכל נפש לפחות מכזית או לאכילה שלא כדרך

אמנם בספר טורי אבן במגילה דף ז' ע"ב באבני מילואים שם נקט בפשיטות דאכילה פחות מכזית אפי' אכילה שלא כדרך אכילתו אף דבעלמא לאו אכילה היא מ"מ לעיני יו"ט מיקרי או"צ ושרי ע"ש, וכן נקט בספר המאיר לעולם ופליג על הגדול ממינסק בזה, ובאמת בפשיטות הוא דבר פלא שהרי אמרו מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך וכל שנעדר לאדם גם אם אינו לאכילה שרי לעשות מלאכה ביו"ט לצרכו, וא"כ גם חצי זית לא גרע משאר צרכי האדם שהותר לו לעשות מלאכה לצרכם, ואטו נימא דסתם משנה דביצה ס"ל דלית ליה דין מתוך.

יש להסתפק אם אמר בתפלה ותתן לנו ד' אלוקינו באהבה את יום חג השבועות הזה ונזכר שלא אמר ותודיענו אם יכול לומר ותודיענו כל שזמן שלא סיים ברכה אמצעית שבתפלה.

בפשוטו היה נראה שכל זמן שלא סיים ברכתו יכול לומר ותודיענו ולהבדיל בתפלתו, אכן יעויין במטה אפרים סימן תקצ"ט סעיף ז' שכ' דכששכח לומר ותודיענו כיון שהתחיל ותתן לנו ה' אלוקינו שוב אין להחמיר על עצמו לחזור ולומר ותודיענו, אבל כשסיים תפלתו ורוצה להחמיר על עצמו להתפלל שנית בתורת נדבה רשאי. אך יהיה רצוי וזהיר ויאמדם בנפשם שיוכל לכוון תפלתו מראש ועד סוף שאל"כ קרינן ביה למה לי רוב ונחליב ע"ד.

בקרא בפ' וזאת הברכה כתיב ד' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתא מרבבות קדש ובגמ' בעבודה זרה דף ב' ע"ב איתא מלמד שהחזירה הקדוש ברוך הוא על כל אומה ולשון ולא קבלוה. והנה הלשון הופיע מהר פארן וזרח משעיר למו משמע שנתגלה כח גדול לישראל מהר פארן, שהקב"ה הופיע משם, וכן הלשון וזרח משעיר למו משמע שהיה איזו שהיה הארה גדולה משעיר, וזרח משעיר למו, ויש לבאר מהו הזריחה שזרח הקב"ה לישראל משעיר ומהו ההופעה שהופיע עלינו מפארן, הרי אדרבה האומות לא רצו לקבל את התורה, אבל לישראל לא הופיע ולא זרח דבר מהם. והנה בתורת חיים שם כתב דאע"ג דקרא לא נקט אלא עשו וישמעאל כמו שכתוב וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן, והתם נמי כתיב אלוה מתימן יבא וקדוש מהר פארן, י"ל דשאר כל העובדי כוכבים ומוזלות נפקא ליה מסיפא דקרא דכתיב ואתא מרבבות קדש כמו שכתב בספר הזוהר, והא דנקט קרא הנה תרתי בהדיא טפי משאר כל העכו"ם י"ל משום דהנהגת תרתי חשיבי מכל העובדי כוכבים ומוזלות. עוד כתב שם לבאר וז"ל אי נמי משום דמהנהגת תרתי קבלו ישראל נהורין מדכתיב וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן אבל משאר עובדי כוכבים ומוזלות לא קבלו נהורין אלא מתוך דמישמע בוזהר פרשת בלק, ולהכי אתא הקדוש ברוך הוא לשעיר ברישא ובתר הכי לישמעאל אף על גב דישמעאל בן אברהם הוא גדול מעשו בן יצחק לפי שלא היתה כוונתו יתברך הוא להשקיע מיישראל את המקטריגים והמערערים, וידוע כי מצד שמאל הוא עיקר הקטרוג כמ"ש מצפון תפתח הרעה וסמאל הוא עיקר

ו' וראיית הגדול ממינסק היא, דהנה בגמ' בביצה דף י"ב א' איתא דהמבשל גיד הנשה ביו"ט ואכלו לוקח חמש וחד מנייהו לוקח משום מבשל גיד, ופירש רש"י דכיון שהוא אסור באכילה לא חשיב אוכל נפש, והקשו האחרונים לריש לקיש בימות דף ע"ג ב' דס"ל דחצי שיעור מותר מו"ח אמאי לקי משום מבשל שלא לצורך הלא זה ראוי לאכילה פחות מכשיעור, ובפשיטות י"ל דכיון דמבשלו בגמ' שם דאף לר"ל אינו מותר אלא מו"ח אבל מדרבנן מודה דאסור, וא"כ במילא למעשה הוי בישול שלא לצורך, ולהכי לוקח, אמנם נחקקו בזה השגאת אריה והגרע"א, דבשגאת אריה בסוף ס' ס"ד מבואר שדבר האסור מדרבנן אין אסור לבשלו מו"ח הו"ל מו"ח ומו"ח ראוי הוא לבו ביום, והגרע"א כמאמר תשו' ה' פליג על זה, וא"כ לדעת השגאת אריה והגרע"א אמאי הוא לוקח משום מבשל שלא לצורך, הלא הוא ראוי לאכילה, והוכיח מזה הגדול ממינסק דלא הותר לעשות מלאכה לצורך אוכל נפש כי אם לצורך אכילת כזית, דבקרא כתיב אך אשר יאכל לכל נפש, ובעי' דוקא אכילה מלכתא מכזית אין לו אכילה וכו', ומש"כ הכא שיעור ראוי לאכילה רק בפחות מכזית בשביל אכילה כז' לא הותר לעשות מלאכה ביו"ט.

ושמעתיה שמו"ר הגר"י אדלשטיין שליט"א סיפר שהרב מפונבז' וצ"ל בבואו ממינסק אל בעל הערך השולחן אמר לפניו את החידוש ששמע בשם הגדול ממינסק, ובעל הערך השולחן טען על זה דכל עיקר הקושיות אינה

לעני' ר' עקיב צבי ז"ל בן יבדלחט"א ר' שלמה נחמיה שליט"א

מוכנת, דוכי עם גיד הנשה הוא רוצה לקיים שמחת יו"ט, והיינו דאף אם פחות מכשיעור מותר מו"ח מ"מ זה מירא תפצא דאיסורא ולא שייך לקיים שמחת יו"ט עם תפצא דאיסורא, ומבואר דהער"ש נקט דהתיירא דאוכל נפש ביו"ט הוא רק לצורך שמחת יו"ט. וכדבריו מבואר גם באבני נור הג"ל באו"ח סי' תי"ג דכ' שם שני טעמים ברא דלא הותר מלאכת אוכל נפש בפחות מכזית, וז"ל ומלאכת יום טוב דראי לא הותרה בשביל אכילת כזית לשני בני אדם, ואשר יאכל לכל נפש כזה וכלל נפש ליכא כזית, וכן מוסבר, דראי ליכא שמחת יום טוב כזה לזה ע"ל. ומבואר דס"ל דיסוד היתרא דאוכל נפש הוא לצורך שמחת יו"ט ובפחות מכזית ליכא שמחת יו"ט. וע' בשגאת אריה סוף ס' ק"ב דג"כ מבואר בדבריו דיסוד היתרא דמלאכת אוכל נפש הוא מישך שייכא בדין שמחת יו"ט. ובעיקר"ד הגדול ממינסק יש לדון לפי מה שיתבאר בסמוך דאפילו אם נימא דלפחות מכזית אין היתר לבשל ביו"ט מ"מ אם יש לו כבר חצי כזית ודאי דמותר לו לבשל עוד חצי כזית דהרי הוא מבשל לצורך אכילת כזית, אלא הא יכול לאכול חצי כזית מתוך הנשמה שם אכילתו ואחרים ויבדח יאכל כזית, ונמצא שהבישול היה לצורך אכילת כזית, וא"כ אצתי ותקשי דאמאי הוא לוקח על מבשל גיד דא מותר לו לאכול פחות מכשיעור מהגיד. אך י"ל דהגמ' מיירי באופן שאין לו עוד אכילת אחרים, ולהכי לוקח משום מבשל שלא לצורך.

לעילוי נשמת הרב יחזקאל ר' יוסף בן סטי ד"ל שו"ת סארי סיו

לפני אדם נלכד על שבת א' ור"ח תשס"א י"ד ויוני ברוך

לעילוי נשמת הרב הגאון ר' מנחם מנדל ב"ר טוביה וצ"ל נלכד ע"ט כסליו תשע"ט

וזאתו מרת לאה ב"ר אברהם משה ע"ה נלכד בחג השבועות תשע"ז